

Warszawa, r.

SPRAWIEDLIWOŚCI

DLPK-IV.070.2.2020

dot. sygn. akt SK 58/20

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY KANCLARIA	
wpl. dnia	17. 11. 2020
Nr wg EZD	.....

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

W związku ze skargą konstytucyjną pana K S w sprawie zgodności:

§ 10 ust. 1 pkt 9 w zw. z § 10 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz. U. z 2019 r. poz. 68)

z art. 2, art. 24, art. 32 ust. 1 i 2 oraz art. 33 ust. 2 Konstytucji RP w zakresie, w jakim przepis ten ma zastosowanie w odniesieniu do sytuacji, gdy kosztami sądowymi obciążony jest Skarb Państwa (nie zaś przegrywający sprawę), jak również w zakresie, w jakim zastosowanie zaskarżonych przepisów prowadzi do sytuacji, w której gdy proces alimentacyjny przegrał hipotetycznie uprawniony do alimentów, to stawka wynagrodzenia pełnomocnika z urzędu reprezentującego hipotetycznie zobowiązanego do alimentów wynosi 60 zł, jeżeli zaś przegrał hipotetycznie zobowiązany do alimentów, to opłata na rzecz pełnomocnika z urzędu uprawnionego obliczana jest na podstawie § 8 ww. rozporządzenia, tj. zależnie od wartości przedmiotu sporu

– na podstawie art. 69 ust. 2 w zw. z art. 42 pkt 3 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393)

wnoszę o uznanie, że:

§ 10 ust. 1 pkt 9 w zw. z § 10 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu

– jest zgodny z art. 2, art. 24, art. 32 ust. 1 i 2 oraz art. 33 ust. 2 Konstytucji RP w zakresie, w jakim przepis ten ma zastosowanie w odniesieniu do sytuacji, gdy kosztami sądowymi obciążony jest Skarb Państwa (nie zaś przegrywający sprawę), jak również w zakresie, w jakim zastosowanie zaskarżonych przepisów prowadzi do sytuacji, w której gdy proces alimentacyjny przegrał hipotetycznie uprawniony do alimentów, to stawka wynagrodzenia pełnomocnika z urzędu reprezentującego hipotetycznie zobowiązanego do alimentów wynosi 60 zł, jeżeli zaś przegrał hipotetycznie zobowiązany do alimentów, to opłata na rzecz pełnomocnika z urzędu uprawnionego obliczana jest na podstawie § 8 ww. rozporządzenia, tj. zależnie od wartości przedmiotu sporu.

UZASADNIENIE

Stosownie do § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu, zwanego dalej „rozporządzeniem”, koszty nieopłaconej pomocy prawnej ponoszone przez Skarb Państwa obejmują: opłatę ustaloną zgodnie z przepisami niniejszego rozporządzenia oraz niezbędne i udokumentowane wydatki radcy prawnego ustanowionego z urzędu. W myśl § 4 ust. 1 rozporządzenia opłatę ustala się w wysokości określonej w rozdziałach 2-4, przy czym nie może ona przekraczać wartości przedmiotu sprawy.

Ustalenie opłaty w wysokości wyższej niż określona w powyższym przepisie, a nieprzekraczającej 150% opłat określonych w rozdziałach 2-4, następuje z uwzględnieniem:

1) nakładu pracy radcy prawnego, w szczególności czasu poświęconego na przygotowanie się do prowadzenia sprawy, liczby stawień w sądzie, w tym na rozprawach i posiedzeniach, czynności podjętych w sprawie, w tym czynności podjętych w celu polubownego rozwiązania sporu, również przed wniesieniem pozwu;

2) wartości przedmiotu sprawy;

3) wkładu radcy prawnego w przyczynienie się do wyjaśnienia okoliczności faktycznych, jak również do wyjaśnienia i rozstrzygnięcia istotnych zagadnień prawnych budzących wątpliwości w orzecznictwie i doktrynie;

4) stopnia zawłości sprawy, w szczególności trybu i czasu prowadzenia sprawy, obszerności zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, w szczególności dopuszczenia i przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego lub biegłych sądowych, dowodu

z zeznań świadków, dowodu z dokumentów o znacznym stopniu skomplikowania i obszerności (§ 4 ust. 2 rozporządzenia).

Zgodnie z § 10 ust. 1 pkt 9 rozporządzenia, w sprawach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego o alimenty, a także o nakazanie wypłacenia wynagrodzenia za pracę do rąk drugiego małżonka opłaty wynoszą 60 zł, przy czym opłaty w tych sprawach ustala się od wartości przedmiotu sprawy, jeżeli obowiązek zwrotu kosztów obciąża osobę zobowiązaną do alimentów lub małżonka, którego wynagrodzenie za pracę ma być wypłacone do rąk drugiego współmałżonka (§ 10 ust. 4 rozporządzenia).

Należy zatem wskazać, że na gruncie rozporządzenia w sprawie o alimenty obowiązują dwie różne opłaty przysługujące zawodowemu pełnomocnikowi będącemu radcą prawnym, uzależnione od tego, którą stronę procesu reprezentuje pełnomocnik, a także od wyniku postępowania oraz treści rozstrzygnięcia sądu o jego kosztach.

Analogiczny pogląd na tle przepisów § 7 ust. 1 pkt 11 i § 7 ust. 4 ówczesnego rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2013 r. poz. 461), będących odpowiednikami przepisów § 10 ust. 1 pkt 9 i § 10 ust. 4 rozporządzenia, wyraził Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 21 października 2015 r., sygn. akt III CZP 68/15, Lex nr 1814303. Sąd Najwyższy wskazał, że regulacja § 7 ust. 4 dotyczy sytuacji, w której ze względu na wynik sprawy, stronę zobowiązaną do alimentów „obciąża” obowiązek zwrotu kosztów w sensie abstrakcyjnym, co do zasady, i w jakiegokolwiek części, nie ma natomiast znaczenia, czy faktycznie sąd zasądzi te koszty od strony zobowiązanej do alimentów na rzecz strony uprawnionej do alimentów. Jeśli osoba zobowiązana do alimentów nie została w takiej sytuacji obciążona obowiązkiem zwrotu kosztów, adwokatowi ustanowionemu z urzędu dla strony uprawnionej do alimentów przysługuje od sądu, który go ustanowił wynagrodzenie ustalone na podstawie § 7 ust. 4, a więc według stawki obliczonej ze względu na wartość przedmiotu sporu.

Wymaga podkreślenia, że ww. regulacja jest przejawem ochrony strony uprawnionej do alimentów i nie dyskryminuje ze względów podmiotowych, żadnego z występujących w konkretnej sprawie pełnomocników z urzędu, niezależnie od tego którą stronę reprezentuje. Nie można bowiem tracić z pola widzenia okoliczności, że w postępowaniu cywilnym koszty adwokackie (radcowskie) zasądza się na rzecz strony reprezentowanej przez adwokata (radcę prawnego), a nie bezpośrednio na rzecz adwokata (radcy prawnego). Zgodnie z art. 122 § 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego

(Dz. U. z 2019 r. poz. 1460, z późn. zm.), adwokat lub radca prawny ustanowiony zgodnie z przepisami działu II ma prawo – z wyłączeniem strony – ściągnąć sumę należną mu tytułem wynagrodzenia i zwrotu wydatków z kosztów zasądzonych na rzecz tej strony od przeciwnika. Adwokat (radca prawny) może zatem zrealizować swoje prawa przez uzyskanie klauzuli wykonalności (tzw. klauzuli przenośnej), opiewającej na jego imię, w granicach należnej mu kwoty (orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 19 sierpnia 1938 r., C.I. 1162/37, PS 1939, nr 1, poz. 42, orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 2 listopada 1954 r., 2 CZ 248/54, PiP 1955, z. 5, s. 150, postanowienie Sadu Najwyższego z dnia 8 września 1982 r., I CZ 83/82, LEX nr 8459 oraz uchwałę SN z dnia 1 marca 1989 r., III CZP 12/89, Biul. SN 1989, nr 3, s. 11).

Przytoczone wyżej argumenty przemawiają za przyjęciem, że wskazane zróżnicowanie wynagrodzenia radcy prawnego z urzędu w zależności od tego, czy reprezentuje on zobowiązanego do świadczenia alimentacyjnego, czy uprawnionego do świadczenia alimentacyjnego, jak również od wyniku sprawy, jest konsekwencją tego, iż w postępowaniu cywilnym koszty radcowskie (adwokackie) zasądza się na rzecz strony reprezentowanej przez radcę prawnego (adwokata). Zróżnicowanie stawek opłat radcowskich (adwokackich) jest natomiast uzasadnione – co już zasygnalizowano – ochroną strony uprawnionej do alimentów, a więc z reguły niezdolnej do samodzielnego utrzymania się, czy też pozostającej w niedostatku przed obowiązkiem ponoszenia znacznych kosztów. Inaczej mówiąc zróżnicowanie tych stawek jest przejawem ochrony strony uprawnionej do alimentów i nie dyskryminuje – ze względów podmiotowych – żadnego z występujących w konkretniej sprawie pełnomocników z urzędu, niezależnie od tego, którą stroną reprezentuje. Wprowadzenie przez prawodawcę opisanego zróżnicowania stawek wynagrodzenia w stosunku podmiotów w podobnej sytuacji jest zatem obiektywnie uzasadnione, a co za tym idzie prawodawca nie dopuścił się konstytucyjnie zakazanego nierównego traktowania lub dyskryminacji (por. art. 32 Konstytucji RP).

Rozwiązanie takie ma przy tym związek z treścią przepisu art. 96 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 755, z późn. zm.), który przewiduje zwolnienie od obowiązku ponoszenia kosztów sądowych stroną dochodzącą roszczeń alimentacyjnych oraz stroną pozwaną w sprawie o obniżenie alimentów. Jak wskazał Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 26 lutego 2015 r., sygn. akt III CZP 110/14, „ustanawiając to zwolnienie, prawodawca zmierzał do uprzywilejowania osób uprawnionych do alimentacji, które zresztą przejawia się także w innych dziedzinach prawa. Ustawowe zwolnienie od kosztów ułatwia tym osobom jak najszybsze i jak najbardziej

skuteczne uzyskanie od osób zobowiązanych niezbędnych środków utrzymania. W tym wypadku funkcja społeczna kosztów sądowych wyprzedza funkcję fiskalną, co ma także mocne uzasadnienie konstytucyjne (art. 71 i 72 Konstytucji RP; por. także np. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 1954 r. – zasada prawna – sygn. akt I C 3074/52, OSN 1955, nr 4, poz. 68).”.

Nie można również zgodzić się z twierdzeniem, że w sprawach o alimenty stawki minimalne wynagrodzenia przysługującego pełnomocnikowi zawodowemu będącemu radcą prawnym (adwokatem) są rażąco niskie w stosunku do jakiegokolwiek miernika mogącego stanowić podstawę porównania uzyskanego wynagrodzenia przez adwokata z urzędu w sprawach o alimenty, czy też do jakiegokolwiek innej wykonywanej pracy w Polsce. Wskazana stawka wynagrodzenia jest przede wszystkim uzasadniona ochroną strony uprawnionej do alimentów, a poza tym wysokość jednej – spośród wielu różnych stawek minimalnych – nie może dowodzić naruszenia prawa do godziwego wynagrodzenia radcy prawnego (adwokata.) Przepisy rozporządzenia wprowadzają bowiem zróżnicowane stawki zależne od wartości przedmiotu sprawy i jej charakteru, przewidując także stawki znacznie wyższe niż 60 zł. Tym samym trudno doszukać się naruszenia przepisów art. 2 (zasada demokratycznego państwa prawnego), art. 64, czy art. 65 Konstytucji RP, statuujących odpowiednio prawo do własności (innych praw majątkowych) i wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy.

Jak wskazał Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 21 czerwca 2017 r., sygn. akt SK 35/15, normodawca może zaprojektować mechanizm obliczania stawki minimalnej wynagrodzenia pełnomocnika procesowego (nota bene także stawki maksymalnej) w różny sposób, preferując określone funkcje kosztów postępowania dla danej kategorii spraw, odpowiednio wyważając interes publiczny i interes prywatny oraz realizując istotne – z punktu widzenia prowadzonej przez siebie polityki – prawa lub wartości. Wybór metody ustalania stawki minimalnej wynagrodzenia dla pełnomocnika prawnego (tak z wyboru, jak i z urzędu) należy do normodawcy, który w tym zakresie – w granicach porządku konstytucyjnego – korzysta ze znacznej swobody regulacyjnej.

Wymaga również podkreślenia, że wysokość jednej, spośród wielu różnych opłat, nie może dowodzić naruszenia prawa do godziwego wynagrodzenia radcy prawnego, jak i art. 24 Konstytucji RP. Przepisy rozporządzenia wprowadzają bowiem zróżnicowanie wysokości opłat zależnie od wartości przedmiotu sprawy i jej charakteru, przewidując także stawki znacznie wyższe niż 60 zł.

Należy też zwrócić uwagę na to, że opłaty za czynności radców prawnych przed organami wymiaru sprawiedliwości są tylko jednym z elementów wynagrodzenia radcy prawnego. Podstawą ustalania opłat za czynności radców prawnych pozostaje umowa z klientem, a jedynie w zakresie ustalania opłat za czynności radców prawnych przed organami wymiaru sprawiedliwości, stanowiących podstawę zasądzenia przez sądy kosztów zastępstwa prawnego, przepisy rozporządzenia wprowadzają ograniczenia, co nie jest jednak równoznaczne z ograniczeniami wynagrodzenia radcy prawnego jako takiego (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 29 sierpnia 2006 r., sygn. akt SK 23/05).

W kwestii wysokości, określonych w rozporządzeniu, kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu, należy także wskazać, że istota pomocy prawnej świadczonej z urzędu przez profesjonalnych pełnomocników była przedmiotem rozważań Trybunału Konstytucyjnego (por. m.in. wyrok z dnia 29 sierpnia 2006 r., sygn. akt SK 23/05, OTK-A 2006/8/94). Trybunał stwierdził, że zapewnienie pomocy prawnej osobom, których ze względu na sytuację materialną nie stać na ponoszenie kosztów tej pomocy, należy do obowiązków władzy publicznej. Stanowi to jedną z gwarancji urzeczywistnienia konstytucyjnego prawa do sądu. Obowiązek ten ma charakter obowiązku publicznoprawnego. Jego ciężar jest rozdzielony między Skarb Państwa i samorządy zawodowe adwokatów i radców prawnych, bowiem ustawowe ukształtowanie (na podstawie art. 17 ust. 1 Konstytucji RP) samorządu zawodu zaufania publicznego oznacza możliwość zlecenia takim korporacjom wykonywania określonych funkcji o charakterze publicznoprawnym. Trybunał Konstytucyjny stwierdził również, że świadczenie pomocy prawnej z urzędu przez członków samorządów zawodowych adwokatów i radców prawnych jest wypełnieniem obowiązku o charakterze publicznoprawnym. Z tego charakteru zastępstwa procesowego z urzędu Trybunał wywiódł odmienny, aniżeli w przypadku zastępstwa procesowego świadczonego na podstawie umowy, sposób regulowania przez państwo zasad wynagradzania pełnomocnika. Jak wskazał Trybunał różnice w wynagrodzeniu pełnomocników nie wynikają z tego, że adwokat/radca prawny występuje w sprawie jako pełnomocnik z urzędu, ale z faktu, że koszty nieopłaconej pomocy prawnej w konkretnej sprawie ponosi Skarb Państwa.

Podobnie w przedmiotowej kwestii wypowiedział się Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 20 maja 2011 r., sygn. akt III CZP 14/11, OSNC 2012/1/2. W jej uzasadnieniu wskazano, że świadczenie pomocy prawnej z urzędu jest działaniem dla dobra publicznego, umożliwiającym realizację w postępowaniu sądowym zasady równości i prawa do sądu.

W powyższym kontekście przywołać również trzeba pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 24 października 2012 r., sygn. akt III CZ 57/12, Lex nr 1288673, zgodnie z którym, ustawodawca określając wysokość stawek minimalnych wynagrodzenia profesjonalnych pełnomocników za poszczególne czynności lub za udział w postępowaniach rozważył i uwzględnił wszelkie okoliczności charakterystyczne dla danego typu spraw. Tym samym w stawkach minimalnych odzwierciedlona została swoista wycena koniecznego nakładu pracy pełnomocnika związana ze specyfiką określonego rodzaju postępowań. Jednocześnie ustawodawca pozostawił sądom orzekającym możliwość uwzględnienia nadzwyczajnych, szczególnych okoliczności, które pojawiając się w danej sprawie zwiększają nakład pracy niezbędnej do prawidłowej realizacji obowiązków profesjonalnego pełnomocnika procesowego.

Warto przy tym wskazać, że określone w rozporządzeniu zasady ustalania wynagrodzeń za czynności radców prawnych starają się uwzględniać zarówno interes osób wykonujących zawód radcy prawnego, jak również interes obywateli. Należy mieć bowiem na względzie, że rozwiązania te nie tylko muszą uwzględniać adekwatność wynagrodzenia pełnomocnika do jakości i ilości jego pracy, lecz również powinny brać pod uwagę możliwości majątkowe społeczeństwa oraz interes społeczny. Uwzględnienie przy konstruowaniu systemu zasad ustalania opłat za czynności radców prawnych, jak również adwokatów, tylko jednego z tych aspektów, mogłoby skutkować ograniczeniem możliwości korzystania z profesjonalnego pełnomocnika procesowego, a tym samym zredukować zakres ochrony prawnej społeczeństwa.

Wobec powyższego nie sposób uznać rozwiązań prawnych funkcjonujących w omawianym zakresie za wadliwe i niekonstytucyjne.

*Z poważaniem,
z upoważnienia Ministra Sprawiedliwości*

/podpisano elektronicznie/

Załącznik 4 odpisy.